

Juhlavuodet, historian käyttö ja tieteelliset seurat

Laura Hollsten ja Johanna Wassholm

*

Porthan-Seuran tarkoituksena on edistää H.G. Porthania ja hänen aikaansa käsittelevää oppi- ja kulttuurihistoriallista tutkimusta. Seura järjestää seminaareja ja luentotilaisuuksia, joissa Porthania ja hänen aikaansa liittyviä ilmiöitä muistellaan, pohditaan ja arvioidaan. Tätä toimintaa voi luonnehtia historian käytöksi. Käsite kytkeytyy viime aikoina käytyyn keskusteluun historian käytöstä ja väärinkäytöstä. Historian käyttö voi olla ideologisista, moraalisisista tai pedagogisista syistä kumpuavaa, ja se liitetään usein muistokulttuuriin. Friedrich Nietzsche erotti teoksessaan *Von Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben* (1874) kolme tapaa käyttää historiaa – monumentaalisen, antikvaarisen ja kriittisen. Kriittinen tai tieteellinen historian käyttö hyödyntää historiantutkimuksen periaatteita: lähdekritiikkiä sekä faktojen kyseenalaistamista ja uudelleentulkintaa.

Historian käyttö huipentuu vuosipäiviin ja juhluvuosiin. Ne tarjoavat antoisan tilaisuuden pohtia menneisyyden tapahtumia ja henkilöitä, jotka ovat nykyajan näkökulmasta merkittäviä. Juhlavuosina muistellaan historiallisesti ja symbolisesti tärkeitä tapahtumia kuten itsenäisyysjulistuksia, rauhansopimuksia ja vaikkapa orjuuden lakkauttamista. H.G. Porthanin vuosipäivä on alusta asti ollut tärkeä päivä Porthan-seuralle. Kun seura perustettiin vuonna 1936, sen päätehtävänä pidettiin Porthanin koottujen teosten julkaisemista *Opera omnia. Libri a Societate Porthan editi* -sarjassa (1939–2007). Ensimmäinen osa julkaistiin Porthanin syntymän 200-vuotispäivänä. Turun yliopiston humanistisen tiedekunnan professorit olivat keskustelleet humanistista tutkimusta harjoittavasta yhdistyksestä jo vuonna 1930, kun professori Uno Harva oli ehdottanut asiaa toisen merkittävän suomalaisen, Yrjö Koskisen, muistoksi järjestetyssä 100-vuotisjuhlassa.

Vuonna 2016 Porthan-seuralla on ollut tilaisuus viettää kolmea merkkipäivää. Toukokuun 27. päivänä seuran jäsenet juhlistivat yhdistyksen 80-vuotispäivää. Juhlapäivää vietettiin Porthan-kävelyllä, jonka aikana historiantutkija ja arkkitehti Panu Savolainen johdatti seuruetta halki Porthanin Turun. Ilta jatkui päivällisen ja musiikin merkeissä ravintola Koulussa. Marraskuussa vietettiin puolestaan Porthanin syntymän vuosipäivää. Seuran esimies professori Hannu Salmi piti esitelmän, joka käsittelee digitaalisten ihmistieteiden näkökulmaa Porthaniin ja tämän perintöön. Salmi esitteli tutkimushanketta *Computational History and Transformation of Public Discourse in Finland, 1640–1910* ja pohti suomalaisen sanomalehtiaineiston tarjoamia mahdollisuuksia Henrik Gabriel Porthanin muiston ja vaikutushistorian tutkimuksessa. Tässä numerossa julkaistaan hanketta esittelevä essee otsikolla ”Big data ja Porthan”.

Maaliskuussa seura piti vuosikokouksen ja juhli samalla kasvitieteilijä ja tutkimusmatkailija Pehr Kalmia (1716–1779) tämän syntymän 300-vuotispäivän johdosta seminaarin merkeissä. Tässä numerossa julkaistaan professori Petter Portinin

essee ja FM Maria Lehtosen projektiesittely, jotka pohjautuvat heidän esitelmiinsä. Portinin artikkeli käsittelee Kalmin Pohjois-Amerikan matkan (1747–1748) tulosten merkitystä sekä Kalmin ajan tutkimukselle että myöhemmälle biologian tutkimukselle. Kuten Portin toteaa, Kalmin kuvaus 17-vuotiskaskaasta vuodelta 1756 on nykybiologiankin kannalta merkittävä eläintieteellisen havainto. Niin ikään Kalmin kuvaus muuttokyyhkystä vuonna 1759 kuuluu Turun akatemian kansainvälisesti merkittävimpiin julkaisuihin. Maria Lehtonen esittelee *Pehr Kalmin kasvitieto* -hanketta, jossa eri alojen tutkijat ovat keränneet ja soveltaneet Kalmin tietoja kasveista. Hanketta vetää Maarit Heinonen Luonnonvarakeskuksesta (Luke), ja hänen lisäkseen työryhmään kuuluvat museopuutarhuri FM Aaja Peura sekä Lehtonen, joka on kielentutkija. Lähteinä on käytetty Kalmin kirjoittamia tietoja Amerikan kasveista sekä hänen Turun Akatemiassa pitämistään luennoista säilyneitä alkuperäisiä ja kopiomuistiinpanoja. Uuden tutkimustiedon lisäksi hanke on johtanut käytännön sovelluksiin, kuten Kankaisten hyötypuutarhan perustamiseen. Tietoa on hyödynnetty myös Jan-Erik Anderssonin ympäristötaiteteoksessa *Pehr Kalm Revival*, joka kattaa pinta-alaltaan noin kahdeksasosan Pehr Kalmin ja professori Johan Lechen 1757 perustamasta kasvitieteellisestä puutarhasta. Hankkeen liepeille syntyneitä projekteja voidaan pitää luovina tapoina käyttää historiaa.

Seuran vuoden 2016 aikana järjestämät tapahtumat ovat esimerkkejä tieteellisestä historian käytöstä. Ne osoittavat myös, että tieteellisillä seuroilla edelleen on paikkansa ja että humanistinen tutkimus herättää yhä kiinnostusta. Tieteelliset seurat joutuvat nykyisin kuitenkin kilpailemaan huomattavasti runsaamman akateemisen tarjonnan kanssa kuin 80 vuotta sitten. 1930-luvulla, jolloin moni tieteellinen seura perustettiin, niiden merkitys oli huomattavasti suurempi sekä tiedeyhteisössä että sivistyneistön keskuudessa kuin nykyisin, jolloin korkeatasoisia tieteellisiä vierailuluentoja on tarjolla lähes joka viikko. Jäsenyys tieteellisten seurojen hallituksessa ei ole enää yhtä arvossapidettyä kuin joitakin vuosikymmeniä sitten, kun professorit pitivät kunniasianaan toimia oppiainettaan edustavan yhdistyksen hallituksessa. Porthan-Seuran kaltainen tieteellinen seura, joka keskittyy historialliseen henkilöön ja tiettyyn aikakauteen, on kuitenkin merkittävä sekä historian tutkimuksen että muistokulttuurin kannalta. Seuran tilaisuudet muistuttavat siitä, että Pehr Kalm, Anders Chydenius ja Henrik Gabriel Porthan eivät ole pelkästään historian suurmiehiä, jotka tulee mainita Suomen valistusajasta puhuttaessa, vaan heidän tekstinsä tarjoavat rikkaan aineiston myös uusille tutkijapolville. Käynnissä oleva digitointi, johon Porthan-Seurakin osallistuu suunnitteilla olevan uuden *Scrinium*-sarjan muodossa, tuo tekstit tutkijoille ja muille kiinnostuneille helpommin ulottuville.

Auraican pitkäaikainen toimittaja professori Toivo Viljamaa totesi lehden ensimmäisessä numerossa, että *Auraica* antaisi mahdollisuuden täydentää *Opera Omniaa* esittelemällä Porthanin sellaista tuotantoa, jota ei vielä ollut kattavasti julkaistu, kuten kasvatustietoa, psykologiaa, runoutta ja kirjallisuutta. Tässä numerossa ilmestyvä Viljamaan tutkimus edustaa juuri tällaista tutkimusta. Hän esittelee uusia kiinnostavia tuloksia laajassa artikkelissa ”Kieli Porthanin psykologian luennoissa”. Porthanin luennot psykologian alalta ovat kiinnostaneet tutkijoita muun muassa Porthanin äidinkielen merkitystä ihmisen ajattelulle käsittelevien pohdintojen johdosta. Aikaisemmasta tutkimuksesta poiketen Viljamaa osoittaa, että Porthanin omat mielipiteet löytyvät luentomerkinnöissä olevista kommentteista eivätkä pohjatekstistä,

joka on peräisin saksalaisen filosofi Christoph Meinersin teoksesta *Grundriss der Seelen* (1786). Yksi Viljamaan päätelmistä on, että psykologian luennot tulisi julkaista esimerkiksi digitaalisessa muodossa, jotta ne tulisivat tutkijoiden käyttöön ja muistiinpanot erottuisivat selkeästi pohjatekstistä.

Porthanin omaa toimintaa voidaan pitää historian käyttönä siltä osin, että hän haki käsiinsä ja julkaisi Suomen keskiajan historiaa valottavia lähteitä. Mikko Kauko tähdentää artikkelissaan ”Henrik Gabriel Porthan Jöns Budden löytäjänä” Porthanin merkitystä Jöns Buddea käsittelevälle tutkimukselle. Budde oli Naantalin luostarin munkki ja kääntäjä 1400-luvun lopulla. Siinä missä Porthania pidetään suomalaisen historiankirjoituksen isänä, Buddea on kutsuttu maamme ruotsinkielisen kirjallisuuden isäksi. Porthanin aikana Budde oli unohdettu, luultavasti koska katolisia oppineita ei reformaation Ruotsissa ja Suomessa pidetty huomion arvoisina. Porthanin keskiajan lähteisiin kohdistuvan mielenkiinnon johdosta tekstejä ja tietoja, jotka muuten olisivat kadonneet, on säilynyt.

Jo mainittujen merkkipäivien ja juhlavuosien lisäksi vuosi 2016 on ollut painovapauden juhlavuosi. Toinen joulukuuta 2016 oli kulunut 250 vuotta painovapausasetuksen säätämisestä. Kuten Maren Jonasson ja Pertti Hyttinen toteavat esitellessään *Anders Chydeniuksen kootut teokset* -julkaisuhanketta, Kokkolan kirkkoherralla ja valtiopäiväedustajalla Anders Chydeniuksella (1729–1803) oli tärkeää osa prosessissa, joka johti lain hyväksymiseen valtiopäivillä. Koottujen teosten viides ja viimeinen osa julkistettiin päätösseminaarissa *Painovapaus 250 vuotta* joulukuussa Helsingissä. Chydenius kuuluu Porthanin ja Kalmin ohella ”suomalaisen valistuksen” tai hyödyn aikakauden merkkihenkilöihin. Janne Tunturi huomauttaa arviossaan John Robertsonin teoksesta *The Enlightenment. A Very Short Introduction* (2015), että kirjassa ei mainita henkilöitä, jotka liitämme tavallisesti ”suomalaiseen valistukseen” tai hyödyn aikakauteen. Siksi onkin tärkeää, että Chydeniuksen tekstejä on julkaistu myös englanniksi otsikolla *Anticipating The Wealth of Nations: The Selected Works of Anders Chydenius, 1729–1803* (2012).

Laura Hollsten

FT. Yleinen historia. Åbo Akademi
laura.hollsten (apud) abo.fi

Johanna Wassholm

FD. Forskare
Yleinen historia. Åbo Akademi
johanna.wassholm (apud) abo.fi